

Fundacja na Rzecz Dwujęzyczności

Scenariusz zajęć z języka polskiego jako obcego

Jedziemy w góry! – język polski przez doświadczenie kulturowe

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji w ramach programu Nasze tradycje.

Autor	Jerzy Kowalewski
Grupa docelowa, w tym wiek uczestników (jeśli istotne)	Młodzież i dorośli uczący się języka polskiego jako obcego na zagranicznych lektoratach lub w jako drugiego, dziedziczonego w szkołach polonijnych, osoby uczące się języka polskiego jako obcego w Polsce.
Rodzaj zajęć, przedmiot	Język polski jako obcy
Temat, tytuł	Jedziemy w góry!
Słowa kluczowe	Tatry, gwara góralska, kultura góralska.
Krótki opis zajęć	Zajęcia z cyklu krajoznawczych, podejście kulturowe. Baza: aktualizacje kulturowe w przestrzeni publicznej.
Czas trwania	45 minut (możliwe rozszerzenie do 90 minut).
Cele zajęć	CEL 1. Doświadczenie kulturowe związane z kontaktem z kulturą góralską (słuchanie muzyki i śpiewu góralskiego, wspólny śpiew, degustacja oscypka). CEL 2. Poznanie symboli polskiej kultury: Janosik, Giewont (legenda o śpiących rycerzach), oscypek, postaci papieża Jana Pawła II, ks. prof. Józefa Tischnera. CEL 3. Poznanie wybranych cech gwary góralskiej oraz rozwijanie zainteresowania budową języka i zjawiskami fonetycznymi charakterystycznymi dla gwary. CEL 4. Zapamiętanie podstawowych informacji geograficznych dotyczących gór w Polsce. CEL 5. Doskonalenie umiejętności fonetycznych.

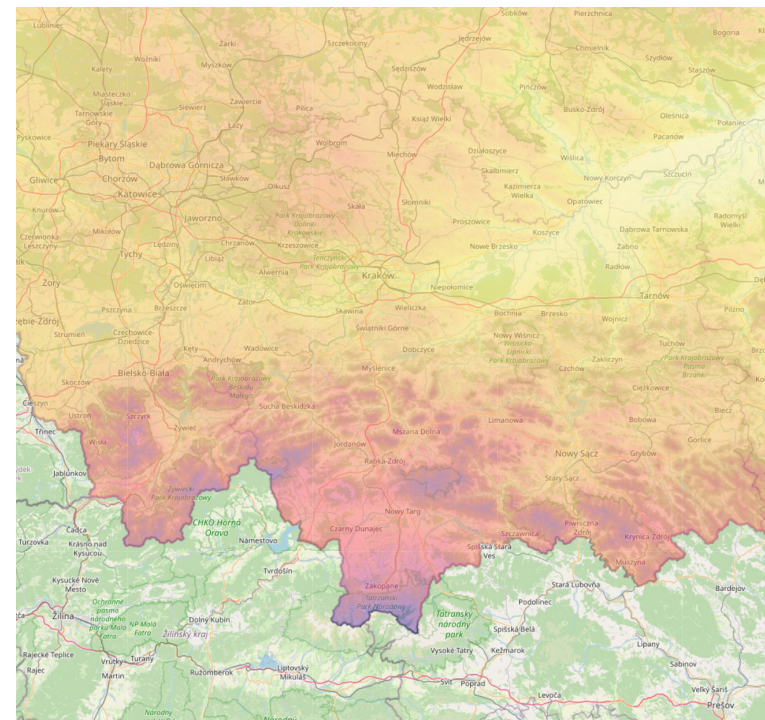
Kryteria sukcesu, efekty uczenia się	Po zajęciach, uczestnicy: KS 1. wykazują zainteresowanie kulturą góralską poprzez uważne słuchanie muzyki i śpiewu, podejmowanie prób wspólnego śpiewu oraz aktywne uczestnictwo w proponowanych działaniach. KS 2. rozpoznają i nazywają poznane symbole polskiej kultury związane z regionem Podhala. KS 3. identyfikują w mowie wybrane cechy fonetyczne gwary góralskiej oraz podejmują próby ich naśladowania. KS 4. nazywają podstawowe elementy geograficzne obszarów górskich w Polsce (np. pasma górskie, wybrane góry, rzeki i miejscowości). KS 5. na podstawie podanych przykładów, powtarzają i naśladowują wybrane elementy fonetyczne charakterystyczne dla gwary góralskiej	Powiązanie z celami: C 1 z KS 1 C 2 z KS 2 C 3 z KS 3 C 4 z KS 4 C 5 z KS 5
---	--	--

STRUKTURA ZAJĘĆ

Działania nauczyciela / lektora	Oczekiwane efekty pracy uczących się
1. Rozmowa wstępna - Kto i gdzie lubi spędzać wakacje / ferie, zimą, latem...? - Gdzie są góry w Polsce, jak się nazywają dwa pasma górskie i góry w tych pasmach? - Gdzie jest Podhale? (znaleźć odpowiedź pomoże Ci poniższa reklama.) Jak nazywa się największe miasto na Podhalu? - Jak można dojechać w Tatry? Jak długo trzeba jechać z Warszawy, z Krakowa (z miejscowości, w której odbywają się zajęcia) - Kto był w Tatrach? Kiedy? Jak długo? Co zapamiętał? Z czym się kojarzą? - Co można robić w górach latem / zimą? - Jakie góry są w Twoim kraju? Wysokie? Niskie? Jak się nazywają? Jak się nazywają najwyższe szczyty?	Praca z mapą. Sudety, Karpaty, Tatry, Bieszczady, Góry Świętokrzyskie – Zakopane. Swobodne wypowiedzi uczestników: samochodem, autobusem, pociągiem...

Źródło: <https://www.facebook.com/61564035462932/posts/sery-góralskie-prosto-z-podhala-teraz-dostępne-w-całej-polsce-górski-smak-gdziek/122141475452467848/> [dostęp: 12.12.2025]

Źródło: https://mapa.wirtualneszlaki.pl/polska-mapa-fizyczna#ogle_vignette [dostęp: 17.12.2025]

2. Symbole Podhala

Ze słów poniżej wykreśl te, które nie kojarzą się z górami:

oscypek, obwarzanek, Giewont, Wawel, ciupaga, parzenica, kierzce, góral, smok, rogal świętomarciński, Janosik, górnik, bryndza, krasnal, Neptun, syrenka, trojak.

Czy rozpoznajesz któreś z poznanych słów na tych reklamach?

Oscypek, obwarzanek, Giewont, Wawel, ciupaga, parzenica, kierzce, góral, smok, rogal świętomarciński, Janosik, górnik, bryndza, krasnal, Neptun, syrenka, trojak.

(1)

(2)

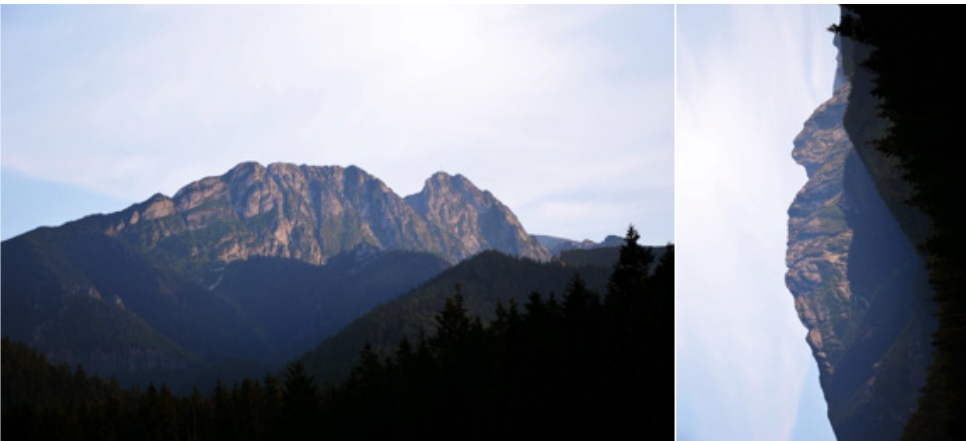
(3)

Źródła:

(1): <https://www.facebook.com/profile/100078767430899/search/?q=ciupaga> [dostęp: 12.12.2025]

(2) <https://www.facebook.com/photo/?fbid=594588203545865&set=pb.100089840725283-2207520000> [dostęp: 12.12.2025]

(3) <https://www.facebook.com/photo/?fbid=823191066499194&set=a.653909573427345> [dostęp: 12.12.2025]

Uzupełnij podanymi wyrazami. Każdego wyrazu użyj tylko raz. Giewont, góral / góralka, Podhale, Rysy, ZakopaneRegion to... 1. „Stolica” Tatr to... 2. Najwyższy szczyt w polskich Tatrach to... 3. Najbardziej znana góra w Tatrach to... 4. Mieszkaniec / mieszkanka gór to ...	1. Podhale; 2. Zakopane; 3. Rysy; 4. Giewont; 5. góral / góralka
Co Wam przypomina kształt tej góry? Czy ktoś zna legendę, mówiącą o tym, kto mieszka (śpi) w tej górze? Fot. Barbara Polakowska, Flickr (CC BY)	Przypomina człowieka / postać (śpiącego rycerza).
Posłuchamy więc legendy z reklamy. https://www.youtube.com/watch?v=U4C6MUDJF0E [dostęp: 12.12.2025] Po wysłuchaniu, należy sprawdzić zrozumienie i wyjaśnić legendę, jeżeli jeszcze jest niezrozumiała. [zdjęcie z przytoczonej reklamy] Spróbujcie opowiedzieć tę legendę swoimi słowami.	Uczący się opowiadają legendę swoimi słowami, oczywiście pomagamy!

5. Czy górale mówią po „góralsku”? W obejrzanej przed chwilą reklamie – legendzie słyszeliśmy już trochę gwary góralskiej. Ktoś może zauważył, co jest inaczej niż w języku ogólnopolskim? Posłuchajcie teraz kolejnego nagrania góralszczyny, fragmentu <i>Filozofii po góralsku</i> Józefa Tischnera, czy rozpoznajecie jakieś słowa polskie wymawiane trochę inaczej? [Osoba prowadząca puszcza pierwsze dwie minuty nagrania.] https://www.youtube.com/watch?v=s40njl3uHA [dostęp 12.12.2025]	[Uczący się wskazują słowa w gwarze góralskiej.]
6. Lektura i analiza tekstu A teraz przeczytajcie tekst. Co zauważacie? [Indywidualna analiza tekstu.] [Tu należy skupić się na podstawowych zjawiskach fonetycznych: pokazać mazurzenie (np. na początku), samogłoski pochylone (np. tyz), „o” zamiast „a” (np. górole) oraz wskazać przykładowe słownictwo, np. pedziane, mędrol.]	Uczący się czytają zaproponowany tekst. [Uczący się powinni zauważyć mazurzenie, zamianę „e” na „y”, słowa z góralszczyny.]

„Na początku wsędy byli górole, a dopiero potem porobiyli się Turcy i Żydzi. Górole byli tyz piyrnymi filozofami. Filozof to jest pedziane po grecku. Znacy telo co: mędrol. A to jest pedziane po grecku dlo niepoznaki. Niby, po co mo fto wiedzieć, jak było na początku? Ale Grecy to nie byli Grecy, ino górole, co udawali greka. Bo na początku nie było Greków, ino wsędy byli górole.”

Jak więc „po polsku” brzmi góralski oscypek? [*Oszczepek = mały oszczep, oscypek przypomina kształt oszczepu.]	[Degustacja oscypka i (ewentualnie) innych specjałów kuchni góralskiej.]
---	---

Źródło: <https://kuchnia.wp.pl/oscypek-goralski-skarb-6054910594802305a> [dostęp: 12.12.2025]

Źródło: https://www.wydawnictwoznak.pl/ksiazka/Historia-filozofii-po-goralsku/2140_

7. Praca z publikacją <i>Między słowami</i> Zapoznaj się z materiałami w publikacji <i>Między słowami</i> (s. 171-172) i wypunktuj cechy fonetyczne gwary góralskiej. Spróbujcie (z moją pomocą 😊) dopasować do tych mądrych nazw zjawiska językowe zauważone we wcześniejszych tekstach z lekcji. Komentarz: to, że nie znaleźliśmy przykładów na wszystkie zjawiska (jak też, że nie wszystkie zjawiska w tekstach są typowe dla góralczyzny!) świadczy, że nie są to teksty autentyczne, lecz stylizacje. Tak jest najczęściej, kiedy jakiś element kultury regionalnej aktualizuje się w kulturze ogólnopolskiej. Dotyczy nie tylko języka, ale też np. stroju ludowego, elementów tańca, tradycyjnych potraw itd.	• mazurzenie; • samogłoski pochylone; • labializacja; • akcent inicjalny; • prejotacja; • udźwięcznienie międzywyrazowe; Przykłady: • mazurzenie: początku, wsędy... • samogłoski pochylone: piyrzymi • labializacja: „a ino w kłolejce na Kasprowy...” (z reklamy – legendy) • akcent inicjalny: górole • prejotacja: --- • udźwięcznienie międzywyrazowe: ----
8. Praca piosenką <i>Hej bystra woda...</i> Wskażcie poznane zjawiska gwarowe w popularnej piosence stylizowanej na góralczyznę: Hej bystro woda, bystro wodzicka, Pytało dziewce o Janicka. Hej lesie ciemny, wirsku zielony, Ka mój Janicek umilony? Hej, powiadali, hej powiadali, Hej, ze Janicka porubały. Hej porubały go Orawiany, Hej, za łowiecki, za barany. Źródło: https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Hej_bystra_woda/tekst [dostęp: 12.12.2025]	[Uczący się czytają tekst (wspólnie, głośno, po wzorcu podanym przez nauczyciela) i podkreślają/wskazują rozpoznane zjawiska gwarowe.]

Teraz zaśpiewajmy! Przykładowe wykonanie:

<https://www.youtube.com/watch?v=dsKCLqWiJAE> [dostęp: 12.12.2025]

[Warto ukazać cechy śpiewu góralskiego: chłopcy wysoko, dziewczyny nisko.]

... a za co Orawianie porąbali Janicka?

[Tu warto wytłumaczyć zjawisko bycia zbójnikiem, koniecznie z mapą, pokazać, gdzie jest Orawa, wytłumaczyć kontekst historyczny.]

9. Janosik

A jak nazywał się najbardziej znany zbójnik w kulturach polskiej i słowackiej?

Co o nim wiecie?

Powstał o nim niejeden film, ale w Polsce wciąż najbardziej kultowy jest ten, w którym Janosika gra Marek Perepeczko (1974). Zobaczmy czołówkę tego filmu: <https://www.youtube.com/watch?v=ssCZILNbltY> [dostęp: 12.12.2025]

Melodia z tego filmu jest jednym z kodów polskiej kultury. Zapamiętajcie ją!

Jak widzicie (poniżej) legenda Janosika, filmu *Janosik*, jak też Marka Perepeczki – Janosika – jest wciąż żywa i uaktualnia się w przestrzeni kultury. Postaci zbójników = górali wykorzystywane są w reklamach, Janosika w memach. Melodia z *Janosika* jest wciąż grana na Miasteczku Studenckim AGH w Krakowie (np. <https://www.youtube.com/watch?v=QeYgfiATnew>, dostęp: 16.12.2025), a nawet stała się nieformalnym „hymnem” AGH: (np. https://www.youtube.com/watch?v=Ftueglg3EDQ&list=R-DFtueglg3EDQ&start_radio=1, dostęp: 16.12.2025)

Większość płakała, kiedy Jack tonął w „Titanicu”.
Ja płakałem podczas tej sceny

Źródło: <https://jbzd.com.pl/obr/2874994/to-jest-janosik> [dostęp: 12.12.2025]

[Uczący się śpiewają wraz z prowadzącym.]

Janosik.

To był „dobry” zbójnik – zabierał bogatym i dawał biednym.

Źródło: <https://www.instagram.com/p/DQMsGbqDNhd/> [dostęp: 12.12.2025]

10. Tatry JP II

Polskie Tatry ukochał też papież Jan Paweł II, a górale zawsze witali go w Tatrach gorąco i uznawali za „swego”. Warto puścić nagranie i rozdać tekst, znajdujący się poniżej nagrania na Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=5xiEoXoncko> [dostęp: 12.12.2025]

11. Przykłady stylizacji na gwarę góralską

Wielu innych twórców kultury (poza poznanym już księdzem Józefem Tischnerem) odwołuje się do kultury góralskiej przez stylizacje na gwarę góralską, ludowy strój góralski, styl architektury, legendy itd. Są to np. opowiadania *Na skalnym Podhalu* Kazimierza Przerwy-Tetmajera, piosenki „na góralską nutę” Brathanków, Baciarów i wielu innych wykonawców. Jednym z ostatnich udanych stylizacji „na góralszczyznę” jest zespół Mała Armia Janosika. Posłuchajmy na koniec *Kolędy dla nieobecnych* w ich wykonaniu:

https://www.youtube.com/watch?v=ggJc6-h3qjM&list=RDggJc6-h3qjM&start_radio=1 [dostęp: 12.12.2025]

Co jeszcze można zrobić podczas zajęć?

- ⇒ Ćwiczenia z publikacji *Między słowami*: 20a, str. 320; 22, str. 321; 24, str. 322.
- ⇒ Zaśpiewać kolędę *Oj maluśki...*
- ⇒ Zatańczyć krok podstawowy tańca góralskiego.
- ⇒ Opowiedzieć legendę o Morskim Oku.
- ⇒ Pokazać cechy stylu zakopiańskiego w architekturze.
- ⇒ Ubrać się w stroje góralskie.
- ⇒ Inscenizować jedno z opowiadań *Na skalnym Podhalu*.
- ⇒ Wskazać cechy górali – honor, godność, potrzeba wolności („ślebody”), odwaga, ale też dystans do życia i obowiązków: te cechy są ukazywane np. w reklamach, ale też w wielu dowcipach i anegdotach – opowiedzieć kilka.
- ⇒ Wspólnie zrobić zapiekanki góralskie 🥪 lub inne specjalności góralskiego „fast foodu”:

Źródło: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=782184018033049&set=a.123367347248056&id=100087243723839> [dostęp: 12.12.2025]

Źródło: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1147824680859482&set=pb.100068958820477.-2207520000&type=3> [dostęp: 12.12.2025]